

3. Попко І.А. Французько-український пожежежно-технічний словник-мінімум. – Львів: ЛШБ, 2005. – 65 с.
4. Электронные словари АBBYU Lingvo. – www.lingvo.ru.
5. SlovoEd dictionaries. By Paragon Software. – <http://www.slovoed.com>
6. The Java ME Platform - the Most Ubiquitous Application Platform for Mobile Devices. - <http://java.sun.com/javame/index.jsp>.
7. Крутин А. Мобильные справочники. – <http://www.computerra.ru/gid/prodigi/307571/>.
8. Н.Книжник. J2ME-приложения для мобильных телефонов. - Словари | Dictionary. - http://www.garret.ru/~knizhnik/Dict_rus.htm#Dictionary.

УДК 378.001.76:009

М.М. Лабач, к. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ І ЇХ РОЛЬ В ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті аргументовано розкрито необхідність по-новому, більш виважено оцінити значення гуманітарних дисциплін у системі освіти вищого навчального закладу технічного профілю. Підкреслено, що дисципліни гуманітарного спрямування мають особливе значення для формування духовності, моральності молодого людини

Сучасна вища школа, без сумніву, одним із своїх завдань має не лише готувати спеціаліста в тій чи іншій галузі; вона мусить невтомно працювати над розвитком, удосконаленням духовного поля особистості, над формуванням людей, обличчя яких, ніби високохудожня мозаїка, складуть, хочеться вірити, в недалекому майбутньому, досконалий портрет України.

Про актуальність і щоденну необхідність, неперервність цього процесу, про те, що це процес архіважливий, який не може бути припинений ні на хвилину, говорити немає необхідності – це абсолютно зрозуміло. Але як його зробити найбільш ефективним у навчальному закладі негуманітарного профілю, як зробити найбільш дійовим, результативним наближення до того духовного ідеалу, що до нього мала б стрімити кожна людина?

Говорячи про феномен духовності, ми абсолютно погоджуємося з М.Боришевським, який вважає, що цей феномен „треба розглядати як складну багатовимірну систему соціальних цінностей, що визначають змістову сутність та загальну спрямованість життєдіяльності деяких людей, спільнот, народів, людства. Базою духовності є мораль. Саме рівнем моральності визначається сутність духовності”[1].

Філософ Сергій Кримський актуалізує проблему: „...сьогодні Україні потрібна не нова ідеологія, а духовність, бо на межі тисячоліть проявився закон спасіння людства, який свідчить, що людина - істота вертикальна, бо її життя визначається не так вздовж - кількістю прожитих років, як у височинь - значимістю ціннісного сходження”. На нашу думку, ця ідея винятково на часі сьогодні, бо протягом довгих років тоталітарних режимів, при яких жила українська людина, саме духовні цінності були навіть не на маргінесі, а ще далі, доступ до них перепинявся всіма засобами, національна ідентичність нищилася, будь-які паростки її виривалися з корінням, в результаті чого слідом за Григорієм Ключеком мусимо констатувати гірку правду: „З отриманням незалежності не відбувся культурний пасіонарний

вибух" [3], а поняття „культура" в контексті статті Г.Ключека звучить синонімом „духовності". Оскільки ми навчасмо і виховуємо майбутню культурну еліту України, то й говорити не доводиться про важливість покладеного на нас завдання.

Отже, як розвинути збережене, те, що є, і повернути втрачене? Як досягти того, щоб у навчально-виховному процесі кожен його суб'єкт міг здійснити „ціннісне сходження" (С.Кримський) якщо не на максимальну височінь, крайня межа якої не визначена, то в міру своїх можливостей, що їх ми, безперечно, намагаємося розвивати?

Вважаємо, що для найбільш повного виконання цього завдання необхідна довга і копітка праця щодо формування „гуманітарної аури" (Ліна Костенко) кожного вищого навчального закладу, особливо, якщо він не гуманітарного спрямування.

„Гуманітарна аура" – це „комплекс наук, що охоплюють всі сфери суспільного життя, включно з освітою, літературою, мистецтвом, - в їхній інтегральній причетності до світової культури і, звичайно ж, у своєму неповторно національному варіанті" [4, с.12]. Ліна Костенко переконана, що „як існує, безперечно, яесь біополе особистості, так існує аура цілої нації" [4,15], а на нашу думку, й аура окремого колективу, навчального закладу.

Означену проблему ми розглядаємо в кількох, як уважаємо, найголовніших і найцікавіших аспектах:

1. Роль гуманітарних дисциплін у загальному розвитку особистості, в розвитку її інтелекту, всебічних здібностей, хоч би ця особистість була й „негуманітарієм".

2. Вироблення у кожного „суб'єкта навчального процесу" тривкого усвідомлення, а на його основі – переконання, в конечній необхідності знань, що їх дають „неспеціальні" дисципліни.

3. Формування при допомозі комплексу гуманітарних дисциплін високоморальної, багатой духовно, національно свідомої людини – громадянина України

На жаль, думка про неважливість, другорядність а то й непотрібність гуманітарних дисциплін для студентів технічних вищих навчальних закладів або природничих факультетів університетів ще досить поширена і має своїх прихильників як в Україні, так і в навчальних закладах за кордоном. А тим часом, гуманітарні науки можуть максимально допомогти (і допомагають!) студентові в інтелектуальному й емоційному збагаченні особистості. Про це добре знали видатні вчені минулого (не тільки українці), особисті і наукові зацікавлення яких охоплювали широкий спектр як природничих, так і гуманітарних наук.

Про це ж каже наш сучасник, „чистий гуманітарій" – вчений-філолог Іван Фізер: „...гуманітарні дисципліни якісно збагачують інтелект студента, урівноважують його/її емоції, пожвавлюють його/її уяву і знайомлять його/її з тою особливою людською дійсністю, яку продовжує творити людина. Точні науки, що вивчають фізичну дійсність на всіх її рівнях – субатомному, атомному, молекулярному, генетичному, органічному, екологічному, космічному – цього не роблять, не робить цього і математика, яка сфокусована на формах і відношеннях, взятих абстрактно від їхнього змісту" [8, с.12].

Так само думають багато психологів, педагогів, які добре розуміються на людському розумі та інтелекті. І.Фізер покликається на думку Ейнштейна: „Наука (science) не здатна творити для нас нашу мету, Але якщо ця мета встановлена, наука може забезпечити засоби для її досягнення" [8, с.13] . Саме людина, озброєна гуманітарною освітою, створює цю мету.

Ми мали б говорити і проте, що давні традиції культури, наприклад, Греції, Риму вимагали від людини набагато більшого, ніж просто засвоєння суми якихось знань: обов'язкового для кожної людини внутрішнього руху до гармонії зовнішнього і внутрішнього (калокагатія), до здорового глузду, самодисципліни та самопізнання (софросіна) через систематичне формування розуму й чеснот (пайдея). Причому у досягненні найбільших висот саморозвитку відігравали величезну роль як природничі, так і гуманітарні науки. Згодом пайдея стане філософією, а формування розуму і чеснот буде освітнім ідеалом

майже для всіх систем освіти в наступні епохи. За такою системою освіти вчилися видатні українці: Юрій Дрогобич, Григорій Сковорода й багато інших.

Актуальність проблеми посилюється ще й тому, що теперішнє суспільство потребує суттєвого посилення акцентів щодо гуманітарних проблем узагалі і в галузі освітянській зокрема, бо вищий навчальний заклад повинен дати студенту таку освіту, щоб він зміг реалізуватися не лише як спеціаліст, але й як людина, громадянин. Говоримо про речі очевидні й життєво необхідні, і підтвердження того, що дуже важливо посилити наголос на гуманітарні дисципліни, особливу увагу звернути, зокрема, на виховні моменти в навчальному процесі, знаходимо в основоположному для освітян документі – Указі Президента України „Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”: „Опрацювати і забезпечити реалізацію щодо: *докорінного* (підкреслення наше – М.Л.) покращення виховної роботи з дітьми, учнями, студентською молоддю на основі традицій та звичаїв українського народу, вивчення його історичної та культурної спадщини, формування у підростаючого покоління високої патріотичної свідомості...” [7].

Звернімося до думки великого українського Любомира Григорія Сковорода: „Нічого втішного немає в тому, коли людина оволоділа багатьма науками, але не має доброго серця”. (Зважаючи на значення поняття „серце” в українській „філософії серця”, прихильником якої був і Сковорода, можемо з певністю сказати, що він має на увазі в даному випадку саме духовне осердя людини. – М.Л.) Такої самої думки і видатний, тепер уже добре відомий нам український філософ Памфіл Юркевич, який розглядає синонімічно поняття „серце”, „душа”, „душевність”, „духовність”.

Очевидно, що питання надзвичайно важливе і *докорінні* зміни вкрай необхідні, бо молодим людям зараз треба давати таку освіту, яка б розкрила в них творчий потенціал і природні здібності, сформувала, виховала почуття власної гідності, значимості, переконала в доцільності, потребі суспільної заангажованості і, разом із тим, озброїла їх сучасною фаховою освітою. Таке завдання не виконується раптово, ані за короткий час, тобто за роки незалежності України воно не могло бути виконане, бо в тоталітарному режимі, як знаємо, виховання через гуманітарні предмети, якщо й велося, то в зовсім іншій системі координат, побудованій самим цим режимом. А при ньому ні про який гуманізм, високу духовність, повагу до всього національного (причому, не лише українського, а, наприклад, татарського, стосовно кримсько-татарського народу, який споконвіків жив на нашій землі) не могло бути й мови.

Державна концепція гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, згідно з якою студенти мають засвоїти цілий цикл гуманітарних дисциплін, спрямована, зокрема, й на те, щоб, вступивши в Болонський процес, ми зміцнили у наших вихованців, які можуть у руслі цього процесу опинитися за межами України, сподіваємося, прищеплений їм у сім'ї, „ген українськості”, національної ідентичності. Мусимо допомогти їм виконати заклик М.Грушевського, виголошений ніби сьогодні: „Зостаньмося собою в нових формах європейського життя!”

Отже, ми зобов'язані дбати не лише про навчання і формування фахівця, а й про виховання, а також внутрішнє зростання громадянина нашої Держави, який би духовно був прив'язаний до України (причому, незалежно від своєї національності), не загубився на європейських чи якихось інших просторах, продовжуючи, наприклад, там освіту, а, може, маючи високу моральну, національну свідомість, повернувся б додому – будувати свою державу, вдосконалювати і покращувати її. Людина не патріот – не повернеться і не буде нічого робити на благо свого народу, якщо ми „наповнимо” її простою сумою знань, не підсвічених духовним вогнем. І тоді марні наші зусилля, бо вони не принесуть жодного результату.

Так, добре що маємо в наших навчальних планах обов'язкові для вивчення гуманітарні дисципліни, але недобре, що часом курсанти, студенти ставляться до них, як до зайвого вантажу. Заради справедливості треба сказати, що не їхня в такому ставленні вина, а вина цілого нашого суспільства, школи, попередніх традицій, які відображали, без сумніву, тенденції всезагальні. (Саме тому наш Президент говорить про "докорінні" зміни). Але вони прийшли вчитися до нас, і як переконати їх, не гуманітаріїв, у тому, що вони думають неправильно, - це вже наше завдання. Постає дуже важливе питання: як же треба викладати ці дисципліни, які форми позааудиторної роботи доцільно використовувати, щоб не лише переконати, а й зацікавити їх „шляхетними обрисами нашої культури” (Ліна Костенко), історії, відкрити серця для їх сприйняття і розуміння.

Звичайно, найбільш поширені, найголовніші форми навчальної роботи: лекція, практичне, семінарське заняття, а також самостійна робота, в якій першим консультантом, без сумніву, є викладач, котрий скеровує, радить, веде бесіди – безпосередньо впливає на того, з ким працює. Ясна річ, що ми інтенсивно використовуємо трансверсальні, міждисциплінарні зв'язки. Історія, філософія, релігієзнавство, етика та естетика, культурологія, українська та іноземні мови – це корпус гуманітарних дисциплін, викладаючи які, не лише даємо нові знання, а й потужно удосконалюємо, а подекуди й формуємо, починаючи іноді від досить низького рівня, морально-етичні ідеали, духовне обличчя наших курсантів і студентів.

Пріоритетне значення в цьому, на нашу думку, належить, безперечно, дисципліні „Українська мова”. Виходимо із засад Івана Огієнка (Митрополита Іларіона) щодо ролі рідної мови у вищій школі, які вважаємо визначальними, надзвичайно важливими, обов'язковими до щоденного, неухильного виконання. Головні положення та ідеї праці видатного вченого „Наука про рідномовні обов'язки” (вона має дуже промовистий підзаголовок - „Рідномовний Катехизис”), написаної і виданої вперше в 1936 році, у містечку Жовква на Львівщині, повинні, на нашу думку, наскрізь пронизувати всю діяльність кожного, без винятку, викладача вищої школи в Україні. Лише тоді можна буде говорити про те, що ми рухаємося в правильному напрямку щодо формування особистості справжнього українця, яку професію він би не освоював.

Звернімося до думок І.Огієнка, вникнім у їх глибоку суть. Два розділи праці „Вища школа й рідна мова” та „Студенти вищих шкіл і рідна мова” присвячені проблемам рідної мови у вищій школі. Ось лише деякі головні положення вченого: „Студентство вищих шкіл – то найкращий цвіт нації, то найміцніший її ґрунт, на якому вона зростає” [6, с.47], „Кожний студент вищої школи, якого б фаху він не навчався (виділення наше – М.Л.), мусить добре знати свою собору літературну мову й вимову, свій соборний правопис” [6, с.47], „Студент, що не знає своєї соборної літературної мови, чинить тим злочин супроти свого народу й стає йому зайвий, бо не має найсвятішого почуття – почуття одности нації” [6, с.48].

Ми формуємо у своїх вихованців тверде переконання щодо самодостатності й високого рівня розвитку нашої мови, про що свідчить багато фактів, в тому числі – розбудова наукової термінології українською мовою. І щодо цього маємо думку І.Огієнка: „Студент вищої школи, де б він не вчився, мусить добре знати й рідномовну термінологію свого фаху” [6, с.48]. Саме фахову термінологію курсанти і студенти вивчають на заняттях з дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)”.

У зв'язку з невеликою кількістю годин усе, про що говорилося вище, робити непросто, але ми доповнюємо такі заняття позааудиторними заходами, іншими, цікавими для наших вихованців, формами роботи. Так, при кафедрі українознавства працює культурологічний гурток, мистецький лекторій, виходить літературна газета „Перо жар-птиці”, в якій уміщуємо, між іншим, зразки творчості й наших „негуманітаріїв”. Ми проводимо вечори, диспути, читачькі конференції, ходимо на екскурсії, ми бачимо, як багато і курсантів, і студентів хочуть брати участь у такій роботі, як вони, спілкуючись із нами не лише в

аудиторіях, відкривають для нас, своїх викладачів, дуже позитивні риси, яким треба допомагати розвиватися.

Отже, ми усіма засобами (в навчальному процесі і в поза ним) працюємо над формуванням „гуманітарної аури” нашого Університету, бо свідомі того, що, які ідеї, морально-етичні норми, духовні ідеали сповідаються і реалізуються в навчальному закладі, якою буде „гуманітарна аура” кожного із сотень таких закладів, окремо – незалежно від того гуманітарний він чи технічний (а таку ауру творить кожен, хто працює і вчиться в закладі освіти), таким буде суспільство в майбутній Україні.

На нашу думку, абсолютну рацію має академік, літературознавець, директор Інституту літератури АН України Микола Жулинський, коли говорить: „...вважаємо, що кожен учень, студент має бути свого роду гуманітарієм. Впевнені, що суспільство українське тільки тоді матиме перспективу і буде гармонійно розвиватися, коли *гуманітарні цінності* (підкреслення наше – М.Л.) стануть пріоритетними, а наша державна політика базуватиметься на трьох китах: освіта, наука, інтелект плюс культура. Тому гуманітарний струмінь має бути в усіх предметах. Бо саме тут насамперед виховується людина, формується особистість, плекається її духовний світ, твориться індивідуальність, яка хоче себе реалізувати” [2].

Ми працюємо саме в такому руслі і переконані, що у нас, в Університеті, неможлива ситуація, про яку в одному інтерв'ю говорить Ліна Костенко: „Дев'ятнадцятилітня дівчина у відповідь на питання про Шевченка сказала: „А мене Шевченко не цікавить”. І поетеса робить трагічний висновок: „Коди знищені. І що буде далі?” [3]. Сподіваємося все-таки, що не всі і не у всіх знищені національні, гуманітарні коди. Щоб цього не трапилось, мусимо зробити так, щоб люди, які отримують дипломи про вищу освіту в наших навчальних закладах, були не лише добрими пожежниками, екологами, психологами тощо, які допомагають людині в екстремальних ситуаціях (це, без сумніву, архіважливо!), а ще й мали високу свідомість, культуру, були багатими духовно, патріотично налаштованими – справжніми громадянами нового покоління. І тоді ми зможемо сказати, що ми навчили інтелектуалів, а виховали інтелігентів. Це наше спільне завдання – і негуманітаріїв, і гуманітаріїв - і „фізиків”, і „ліриків”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Боришевський Мирослав. Національна ідея у соціально-психологічному контексті // Педагогічна газета. - 2006. - №2 (139).*
2. *Жулинський Микола. Наука – школі, або як за зачарувати дитину // Освіта України. – 2005. – 14 травня.*
3. *Клочек Григорій, Віктор Ющенко. Українська політична нація // Літературна Україна. - 2006. - №11 (5149).*
4. *Костенко Ліна. Гуманітарна аура нації або Дефект головного дзеркала. – Львів, 2000 р. – 30 с.*
5. *Костенко Ліна. Гімнів не пишу і орденів не приймаю...(Виступ на академічному симпозиумі на честь її ювілею у Києво – Могилянській академії) // Освіта України. 2005. – 1 квітня.*
6. *Огієнко Іван. Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний Катехизм для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства”. – Жовква : Друкарня оо.Василіяні, 1936. – 71с.*
7. *Указ Президента України „Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” // Іноземні мови . – 2005. – №4.*
8. *Фізер Іван. Вагомість гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти. – К.: „КМ Академія”, 2004. – 21 с.*